

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กำเนิดหนังผีไทย

หนังผีไทยส่วนใหญ่เกิดจากตำนาน ความเชื่อในสิ่งลึกลับที่เหนือธรรมชาติ เรื่องภูตผีต่าง ๆ ที่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นจินตนาการลงบนแผ่นฟิล์มของภาพยนตร์ และอิทธิพลของการสร้างสรรค์ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะของสื่อภาพยนตร์ สามารถทำได้สมบูรณ์พร้อมทั้งภาพและเสียง จึงยังเป็นการตอกย้ำความน่ากลัวของผีไทยในโรงภาพยนตร์ โดยหนังผีไทยเรื่องแรกที่ได้ถือกำเนิดขึ้นมาคือ “นางนาคพระโขนง” ซึ่งในยุคนั้นเป็นช่วงที่หนังอเมริกันจากฮอลลีวูดเข้ามาฉายอย่างเฟื่องฟู และหนังผีฝรั่งที่เข้ามาทำให้คนไทยชนหัวลูกและเป็นที่ยอมรับเป็นอันมากคือ แฟรงเก้นสไตน์ และเคอร์ แดรกคิวล่า หรือเดสตีนิบ (หนึ่งเดียว/ND. CHAN, 2552, น. 13-18)

นางนาคพระโขนงคือหนังผีไทยเรื่องแรกที่สร้างโดย บริษัทหัตถ์ดินทรภาพยนตร์ ของ ม.ร.ว.อนุศักดิ์ หัตถ์ดินทร ฉายที่โรงภาพยนตร์วัฒนาการ วันที่ 9-11 เมษายน 2476 มีคนดูแน่นทุกรอบ มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีความน่ากลัวมากยิ่งขึ้นกว่า “เดสตีนิบ” ที่เป็นหนังผีของฝรั่งเสียอีก แต่บางรายก็บอกที่น่าขนานมากกว่า ฝ่ายผู้สร้างก็โฆษณาว่าสร้างมาจากเรื่องอิงตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาแต่โบราณไม่ผิดเพี้ยน มีฉากนางนาคกำลังคลอเคลีย และตายทั้งกลม นางนาคกลายร่างจากสาวสวยเป็นภูตผี กลายรูปจากผีเป็นวิญญาณลงหม้อ และฉากคลาสสิก คือกำลังเอื้อมมืออันยาวยืดยาวไปเก็บลูกมะเดื่อ และจบลงด้วยการจับวิญญาณลงหม้อถ่วงน้ำ ปรากฏว่าโรงแตกเพราะคนดูล้นหลามจนต้องนำออกฉายซ้ำที่โรงภาพยนตร์นางเลิ้ง ในวันที่ 14-17 เมษายน และที่โรงภาพยนตร์บุศยพรพรณ (ตงก๊ก บางลำพู) วันที่ 15-19 เมษายน (หนึ่งเดียว/ND. CHAN, 2552, น. 18)

นอกจากนี้ หนังผีไทยที่ได้รับความนิยมอย่างล้นหลามเรื่องแรกของไทยนั้น ยังสร้างพื้นฐานที่มีลักษณะองค์ประกอบของหนังผีไทย และทำให้เริ่มได้รับความนิยมขึ้นชอตั้งแต่บัดนั้นมา โดยประกอบด้วยการที่หนังผีไทยนำเรื่องที่เล่าขานและสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งอาจมีเค้ามาจากเรื่องจริงหรือไม่ก็ตาม แต่ความเขี้ยนของวิญญาณที่นำมาสร้างสรรค์เป็นภาพยนตร์นั้นสามารถสร้างความน่ากลัวได้อย่างมากมาย นอกจากนี้ยังผสมผสานเอาความสนุกสนานขบขันประกอบเข้ากับ

เทคนิคภาพที่ชวนสยองต่าง ๆ ทำให้คนดูด้วยความกลัว ๆ กล้า ๆ จากที่กล่าวมาก็คือความสำเร็จของหนังผีไทยเรื่องแรกที่ถูกสร้างสรรค์โดยคนไทยและประสบความสำเร็จอย่างมาก จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสรรค์ผลงานความเชื่อเรื่องผีสู่ภาพยนตร์ไทยอย่างเป็นทางการ

ภาพรวมหนังผีไทยในโลกความจริงและโลกวิชาการ

ในโลกความจริงหนังผีไทยในอดีตมีการสร้างกันมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง จนกลายเป็นตำนานของหนังผีเลยก็ได้ ผีที่คนไทยรู้จักดีทุกยุค และเป็นตัวละครที่คนทุกรุ่นรู้จักเพราะมีการสร้างมาตั้งแต่ยุคต้น ๆ ของการสร้างหนังไทย คือ แม่นาคพระโขนง นอกจากจะมีความน่ากลัวที่เป็นเรื่องเด่นของหนังผีไทยแล้วยังสอดแทรกมุขตลกในการเจอผี และวิ่งหนีผีมาแต่โบราณ ซึ่งการสร้างหนังผีไทยในรูปแบบที่กล่าวมานั้นมีอยู่มากในอดีตและบางเรื่องก็มีการสร้างภาคต่อ เช่น บ้านผีปอบ ทั้งนี้แม้ว่าหนังผีจะได้รับคามนิยมในการชมอย่างต่อเนื่อง แต่สถานะหนังผีไทยในอดีตก็มักจะถูกมองจากผู้คนทั่วไปว่ามีสนิมตำ เป็นหนังเกรดบี หรือถูกมองว่าด้อยค่า เมื่อเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ในสายตระกูลอื่น ๆ (กฤษดา เกิดดี, 2541, น. 29-30) เช่นเดียวกับหนังตระกูลสยองขวัญ (horror film) นอกจากนี้ยังมียานวิจัยของ อัญชลี ชัยวรพร (สิงหาคม 2540, น. 125-129) ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านภาพยนตร์ไทยได้วิพากษ์หนังผีปอบในฐานะหนังเกรดบีเพิ่มเติม กล่าวคือ เป็นหนังที่มุ่งกลุ่มคนดูเป็นคนต่างจังหวัด การลงทุนต่ำ ไม่ค่อย มีเทคนิคทางด้านภาพยนตร์เท่าไร จะพบเพียงฉากปรากฏกายของผีสลับกับการวิ่งหนีผี การใช้เทคนิคของภาพง่าย ๆ เช่นการใช้เทคนิค สตอปโมชัน (stop motion) หรือการถ่ายภาพแล้วหยุดภาพเพื่อถ่ายใหม่เพื่อเน้นจากการปรากฏตัวของผีเป็นต้น งานวิพากษ์ที่กล่าวมายังทำให้เป็นการเน้นให้เห็นว่าหนังผีไทยทำไมถึงเป็นหนังเกรดบี

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้สถานะของหนังผีไทยเป็นหนังเกรดบีก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกับหนังสยองขวัญของ ฮอลลีวูด โดยรวมมีสาเหตุหลักจากสองมุมมอง คือ 1) หากมองในแง่อุตสาหกรรมภาพยนตร์แนวสยองขวัญนั้นมียอดทุนค่อนข้างต่ำ ดังนั้น ภาพยนตร์ในแนวสยองขวัญนี้จึงประสบความสำเร็จทางด้านรายได้ดี (กฤษดา เกิดดี, 2541, น. 30) ในที่นี้ต้นทุนน้อยอาจรวมไปถึงค่าจ้างของนักแสดงเพราะนักแสดงส่วนใหญ่ในหนังผีไทยมักจะเป็นดารานักใหม่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักมากนัก ส่วนเทคนิคที่ใช้ก็ไม่มากนักจึงทำให้ลดต้นทุนลงไปได้มาก และ 2) ในมุมมองของผู้บริโภคมีหลายฝ่ายแสดงทัศนคติว่าหนังผีเป็นการซื้อความรุนแรง แต่ฝ่ายที่ได้แย้งไม่เห็นด้วยได้กล่าวว่าแท้จริงแล้วมันเป็นการตอบสนองต่อความรุนแรงในชีวิตประจำวันมากกว่าโดยเชื่อว่าเมื่อดูจะทำให้สามารถ

ทนทานต่อความรุนแรงในชีวิตจริงได้ หรือในอีกความหนึ่งก็กล่าวว่า มันเป็นการปลดปล่อยเป็นการระบายความรุนแรงที่อัดแน่นในจิตใจให้ผ่อนคลายลงหลังจากดู (กฤษฎา เกิดดี, 2541, น. 38)

นอกจากสาเหตุหลักที่กล่าวมา ยังมีอีกหลายสาเหตุที่ทำให้หนังผีถูกมองว่าเป็นหนังตลาด เกรดบี เช่น ในเรื่องของการสร้างหนังผีเพื่อเน้นอารมณ์มากกว่าเหตุผล หรืออาจกล่าวได้ว่าหนังผีนั้นไม่ต้องใช้เหตุผลใด ๆ มาเป็นตัวตัดสินว่าอะไรที่เป็นไปได้หรือไม่ได้ เพราะหนังผีส่วนใหญ่มีแต่สิ่งที่เป็นไปไม่ได้เกิดขึ้นอยู่เสมอ ๆ อยู่ที่จะทำให้ผู้ชมเชื่อในหนังได้มากน้อยเพียงใด เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้มีผู้สร้างหลายคนที่ยพยายามสร้างสรรค์ผลงานการประกอบสร้างเรื่องผีในรูปแบบต่าง ๆ ออกมาอยู่ตลอดและบางเรื่องก็ประสบความสำเร็จเกินคาด ดังจะเห็นได้จากรางวัลที่ได้รับซึ่งสถิติที่มีมากกว่าอดีต รวมถึงจำนวนหนังผีไทยในปัจจุบันที่มีเปอร์เซ็นต์การผลิตค่อนข้างคงที่แม้ไม่มากถ้าเทียบกับหนังไทยตระกูลอื่น สังเกตได้จากจำนวนหนังผีไทยที่เข้าฉายในช่วงปี 2545-2551 ที่มีถึง 66 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 21.50 ของหนังไทยที่เข้าฉายในช่วงปี 2545-2551 แต่บางเรื่องก็ประสบความสำเร็จอย่างล้นหลาม หรือพิจารณาได้จากปีที่หนังผีไทยประสบความสำเร็จ ดังนี้

ในช่วงปี 2545 เป็นปีที่หนังผีไทยกลับมาได้รับความสนใจจากผู้ชมอีกครั้งเมื่อภาพยนตร์เรื่อง“นางนาก” ที่กำกับโดย นนทรีย์ นิมิบุตร สามารถกวาดรางวัลพระสุรัสวดีหรือรางวัลตุ๊กตาทองไปถึง 10 สาขา ซึ่งนั่นรวมถึงสาขาภาพยนตร์ยอดเยี่ยมด้วย (ทศพร กรกิจ, 2551, น. 24)

ในช่วงปี 2547 ที่ผ่านมามีหนังไทยเข้าฉายรวมทั้งสิ้น 46 เรื่อง และหนังผีเข้าฉาย 11 เรื่องคิดเป็นร้อยละ 23.96ของการสร้างหนังไทยในปีนี้ หนังที่เข้าฉายส่วนใหญ่รายได้ไม่พฟูฟ่า มีที่ทำเงินได้เกินหลัก 100 ล้านบาทเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นคือ “ซัดเตอร์ กตติวิญญาน” ของผู้กำกับร่วมหน้าใหม่อย่างภาณุภูมิ วงศ์ภูมิและบรรจง ปิัญญะกุล (ศิริวรรณ ลาภสมบูรณ์นันท์, 2551) โดยเนื้อเรื่องได้มีการพิสูจน์ความมีอยู่จริงของสสารเป็นความ คิดแบบวิทยาศาสตร์ ช่วยเสริม “ความแข็งแรง” ให้กับเนื้อหา การศึกษาเรื่องวิญญานว่าเป็นพลังงานรูปแบบหนึ่ง กล้องถ่ายรูปอาจเป็นอุปกรณ์หนึ่งที่อาศัยความประจวบเหมาะของความเร็วซัดเตอร์ การปรับแสง หรือปฏิกิริยาเคมีของการล้างภาพ จนอาจจะสะท้อนพลังงานหรือคลื่นความร้อนให้ปรากฏออกมาได้ด้วยความสำเร็จทั้งรายได้ และรางวัลสร้างมาตรฐานการผลิตหนังผีไทยขึ้นใหม่ และยังเป็นการสร้างกระแสความตื่นตัวของหนังผีไทยให้กลับมาคึกคักอีกครั้ง

ในช่วงปี 2549 ก็มีหนังผีที่ได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่อง (รางวัลภาพยนตร์ไทย, 2552) โดยเรื่อง “เป่นซู้กับผี” ได้รับรางวัลของชมรมวิจารณ์บันเทิงด้านกำกับศิลป์ยอดเยี่ยม ส่วนเรื่องต่อมาที่ได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์ที่ดีเช่นกันโดยภาพยนตร์เรื่อง “เด็กหอ” ได้รับรางวัล ดังนี้ รางวัลตุ๊กตาทองด้านบทภาพยนตร์ยอดเยี่ยม ชมรมวิจารณ์บันเทิงด้านภาพยนตร์ยอดเยี่ยม ผู้กำกับ

ยอดเยี่ยม บทภาพยนตร์ยอดเยี่ยม กำกับภาพยนตร์ยอดเยี่ยมสมาคมสมาพันธ์ภาพยนตร์แห่งชาติด้านลำดับภาพยนตร์ยอดเยี่ยม กำกับศิลป์ยอดเยี่ยม ถือว่ารางวัลที่ได้มาได้แสดงให้เห็นแล้วว่า หนังสืไทยนั้นก็มีแนวทางที่จะพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น แม้รายได้จะไม่ได้เป็นที่หนึ่งแต่สามารถสะกดใจผู้ชมไปจนถึงคณะกรรมการจนทำให้ได้รับรางวัลอันมีค่ายิ่ง

สำหรับในโลกวิชาการที่ผ่านมาผู้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผีกับโลกของสื่อภาพยนตร์ ในประเทศไทยยังมีอยู่น้อยมาก ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2542, น. 33) อธิบายว่าสาเหตุที่ทำให้มีผู้ศึกษาเรื่องภาพยนตร์ผีน้อย น้อย น่าจะมีอยู่สองประการหลัก ๆ ด้วยกันคือ ประการแรกเรื่องของ “ผี” ยังไม่มีสถานะหรือคุณค่าคู่ควรจะก้าวขึ้นมาเป็นประเด็นศึกษาทางวิชาการ และประการที่สอง อาจเป็นด้วยว่า นักวิจัยหรือนักวิชาการเอง ก็อาจจะรู้สึกกลัวหรือสยองขวัญเกินกว่าที่จะหยิบยกประเด็นเรื่องผีในหนังมาศึกษาวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่ยังมีอีกเหตุผลหนึ่งคือการขาดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาศึกษาหรือเครื่องมือที่จะนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวที่ชัดเจน (สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 46)

จากการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องผีกับสื่อภาพยนตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบเพียงงานวิจัยของ วิชุดา ปานกลาง (2539) ที่ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์การถ่ายทอดความหมายเรื่อง “ผี” ในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “แม่นาคพระโขนง” พ.ศ. 2521-2532” งานวิจัยชิ้นนี้ให้คำตอบได้อย่างดีเกี่ยวกับความเข้าใจของคนไทยว่า “ผีคืออะไร คนกับผีมีความสัมพันธ์กันอย่างไร” ศิริพร ใฝ่ศิริ (2544) เลือกที่จะศึกษาถึงการผลิตซ้ำของภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนงเช่นกัน งานวิจัยของ ทศพร กรกิจ (2551) ที่ศึกษาเฉพาะความน่าสะพรึงกลัวในหนังผีออกมาให้เห็นกันเลยว่าหนังสืไทยจะมีความน่ากลัวกว่าชาติอื่นอย่างไรบ้าง และงานวิจัยของ พรพรรณราย ใสธาริรัตน์ (2543) ที่ศึกษาเรื่องการต่อรองทางความหมายในภาพยนตร์ยอดเยี่ยมอย่างนางนาก ก็ยังทำให้เห็นว่ยังมีนักวิจัยที่ยังคงสนใจศึกษาในเรื่องราวสยองขวัญนี้อยู่ โดยตั้งแต่ปี 2539-2550 มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับผีในโลกของสื่อภาพยนตร์ทั้งหมด 4 ชิ้น งานวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาได้แสดงให้เห็นว่แก่นักวิจัยมีความสนใจในเรื่องผีในประเด็นที่แตกต่างกันในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ที่สำคัญคือยังไม่ม้งานวิจัยชิ้นใด ที่ศึกษาตระกูลของหนังสืไทยโดยตรง ซึ่งนั่นก็คือประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาต่อไป

“หนังสืไทย” (Thai Ghost Film) : การศึกษาความเป็นตระกูลภาพยนตร์

“ภาพยนตร์”หรือหนัง เป็น “สื่อกลาง”ที่เกิดขึ้นใหม่บนโลก และเป็นประติษฐกรรมความบันเทิงซึ่งเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 สำหรับสังคมไทยภาพยนตร์เข้ามาในสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (สมชาย ศรีรักษ์, 2548, น. 1-3) ด้วยความเป็นสื่อผสมที่รวมเอาภาพและเสียงเข้าไว้ด้วยกัน ภาพยนตร์จึงสามารถสร้างความสมจริงสมจัง ความสนุกสนาน ความสุข ความเศร้า ความกลัว หรือความพิศมัยให้กับผู้ชมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเรียกความสนใจจากคนดูได้ทุกกลุ่มและมีลักษณะค่อนข้างสากล ภายใต้ภาพฉายของความเป็นศิลปะ

นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจวบจนถึงปัจจุบัน ภาพยนตร์ได้ถูกใช้เป็นเครื่องสนองความปรารถนาของผู้คนมากมายหลายชนชั้น และถูกสร้างสรรค์ขึ้นจนมีความหลากหลายประเภท เช่น ภาพยนตร์เพลง ภาพยนตร์นิยายวิทยาศาสตร์ ภาพยนตร์บูกเบิกตะวันตก ภาพยนตร์ตลก ภาพยนตร์แก๊งสเตอร์ และภาพยนตร์สยองขวัญ เป็นต้น หรือเรียกการแบ่งประเภทภาพยนตร์นี้ว่า “ตระกูลภาพยนตร์” (Film Genre) ซึ่งมีนักวิชาการที่พยายามให้ความหมายของการแบ่งตระกูลภาพยนตร์ดังนี้

กฤษฎา เกิดดี (2541) กล่าวว่า ตระกูลภาพยนตร์ (Film Genre) คือ การจำแนกประเภทภาพยนตร์ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยสำหรับคนดู อย่างน้อยในเบื้องต้นมันก็ถูกใช้เพื่อตอบสนองความพยายามในการที่จะหาข้อสรุปสั้น ๆ ว่าภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง ๆ มีลักษณะและเนื้อหาเป็นเช่นไร

แมคควอล (McQuail, 1994, อ้างถึงใน ลักขณา คมคาย, 2540, น. 1) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “ตระกูลภาพยนตร์” (Film Genre) ว่าหมายถึงรูปแบบของเนื้อหาที่ลักษณะดังต่อไปนี้ 1) มีลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นที่จดจำกันได้ระหว่างผู้ผลิตกับผู้รับสาร 2) ถูกกำหนดขึ้นจากหน้าที่รูปแบบและเนื้อหา 3) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานเป็น “ขนบ” (convention) ที่แพร่หลายและเป็นที่คุ้นเคยมีแนวโน้มที่จะรักษารูปแบบของวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมเอาไว้แม้ว่าอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเกิดขึ้นภายในกรอบเดิมบ้างก็ตาม 4) เป็นสิ่งที่ดำเนินไปตามโครงสร้างที่สามารถคาดเดาได้จากการเล่าเรื่อง “ประดิษฐ์กรรม” (invention) และการลำดับเหตุการณ์และแม้มีความแตกต่างหลากหลายไปบ้างแต่ก็อยู่ภายใต้แก่นเรื่องที่เป็นพื้นฐานประเภทของภาพยนตร์ ถูกกำหนดโดยส่วนประกอบในเนื้อหาหลายอย่าง

สตีฟ นีล (Steve Neale, 2000, อ้างถึงใน กำจร หลุยยะพงศ์ และสมสุข หินวิมาน, 2548, น. 12-13) กล่าวว่า ความสนใจศึกษา “ตระกูลภาพยนตร์” (Film Genre) เริ่มขึ้นอย่างจริงจังในโลกตะวันตกนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 และ นีล (Neale) ได้ให้คำจำกัดความของตระกูลไว้ว่าเป็น ระบบที่กำหนดทิศทาง / ความคาดหวัง / ข้อตกลงร่วมกันของระบบอุตสาหกรรม ดัชนี และปัจเจกบุคคล (system of orientation / expectations / conventions that circulate industry

/text / subject) ทั้งนี้หากจะขยายความเข้าใจแล้วก็คือ การศึกษาตระกูลภาพยนตร์ มีความสำคัญต่อสังคมและสัมพันธ์กัน 3 รูปแบบคือ

1) ในด้านอุตสาหกรรม ตระกูลภาพยนตร์จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของหนังให้เป็นมาตรฐาน (Standard) เพื่อที่จะมุ่งเป้าหมายการคาดหวังผลกำไร สามารถโฆษณาได้ง่ายและที่สำคัญคือ การลดการให้ความสำคัญแก่ผู้กำกับโดยมุ่งหวังการผลิตประเภทหนังที่ใครก็สามารถทำได้ อันจะส่งผลกำไรได้มากที่สุด

2) ในด้านตัวบท จะเป็นการพิจารณา เนื้อหาและรูปแบบ ของหนังที่มีระบบระเบียบแบบเดียวกัน ทั้งในแง่ของการเล่าเรื่อง เทคนิคต่าง ๆ อันทำให้เกิด “ขนบ” (convention) ของหนังแต่ละรูปแบบ เช่น หนังผีไทย ก็ต้องมีองค์ประกอบคือ ผี สถานที่หนีผี ชาวบ้าน พระ หรือหมอผี เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ต้องประกอบของสูตรสำเร็จดังกล่าวก็อาจถูกดัดแปลงเพิ่มเติมจนเกิดเป็น “ประดิษฐกรรม” (invention) คือ ความแปลกใหม่ที่ได้ เช่น กรณีของหนังผีไทย ที่นำโครงเรื่องมาสร้างสรรค์เป็นแนวของหนังผีไทยที่มีความแตกต่างกัน เช่น หนังผีสืบสวนสอบสวน หนังผีไซกนาฏกรรม และหนังผีตลก เป็นต้น

3) ในด้านผู้ชม เป็นการกำหนดเพื่อสร้างภาพยนตร์ให้ตรงกับความต้องการของผู้ชม โดยจะได้รับชมภาพยนตร์ในรูปแบบที่ตนต้องการ เพราะก่อนผู้ชมจะเข้าชมภาพยนตร์ในแนวที่ตนเองชื่นชอบจะมีการคาดหวังเอาไว้แล้วว่าต้องการให้ภาพยนตร์ออกมาในรูปแบบใด ดังนั้นผู้ผลิตจึงมีหน้าที่ผลิตภาพยนตร์ให้ตรงกับความต้องการของผู้ชม โดยการศึกษาตระกูลภาพยนตร์จะเป็นเครื่องมือที่ดีในการช่วยสร้างภาพยนตร์ในตระกูลต่าง ๆ ให้ตรงกับความต้องการ หรือความคาดหวังของผู้ชมมากยิ่งขึ้น

ในท่ามกลางภาพยนตร์ที่ผลิตออกมามากมายนั้น มีภาพยนตร์ตระกูลหนึ่ง (Film Genre) ซึ่งดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องและยาวนานในวิวัฒนาการโลกเซลลูลอยด์ ทั้งนี้ มีภาพยนตร์ในตระกูลนี้หลาย ๆ เรื่องที่สามารถทำกำไรได้สูง ซึ่งเป็นที่นิยมในหมู่ผู้ชมคนไทยและในระดับสากล ภาพยนตร์ตระกูลดังกล่าวคือ ภาพยนตร์สยองขวัญ (horror film) (กำจร หลุยยะพงศ์ และสมสุข หินวิมาน, 2548, น. 41-42) เป็นภาพยนตร์ที่อยู่ในอาณาจักรเดียวกับภาพยนตร์นิยายวิทยาศาสตร์และจินตนาการ นอกจากจะมีลักษณะที่ร่วมกันคือ “การหลุดพ้นจากโลกแห่งความเป็นจริง” ภาพยนตร์สยองขวัญยังมีต้นกำเนิดและแรงผลักดันมาจากการงานในแนวนิยายวิทยาศาสตร์อีกด้วย (นอกเหนือจากการได้รับอิทธิพลมาจากภาพยนตร์เกี่ยวกับสัตว์ประหลาด) นอกจากนั้นแล้วยังถือว่าเป็นงานที่มีแนวพาดพิงกับงานแนวลึกลับตึงเครียด (Mystery and Suspense) และเขย่าขวัญ (Thriller) (กฤษดา เกิดดี, 2541, น. 29) การบรรยายลักษณะของ

ภาพยนตร์สยองขวัญที่ชัดเจนมากที่สุดก็คือการเป็นภาพยนตร์ที่แสดงถึงความน่าสยดสยอง อันเนื่องมาจากความตายและการฆ่าฟันตัวเอกหรือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็น “ผู้ล่า” หรือ “นักล่า” มักเป็นฆาตกรโรคจิต เป็นปีศาจร้าย เป็นผี เป็นสัตว์ประหลาด ตลอดจนถึงเป็นสิ่งมีชีวิตที่มาจากต่างดาว หรือเป็นสัตว์ร้ายซึ่งมีอยู่ทั่วไปในความเป็นจริง (กฤษดา เกิดดี, 2541, น. 30-31) เช่น ภาพยนตร์แนวสยองขวัญในปัจจุบันที่ทำรายได้ดีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคือ SAW ในภาคแรกปี 2004 ทำรายได้ 113,600\$ บาท ,Saw II ในปี 2005 ทำรายได้ 97,400\$, Saw III ในปี 2006 ทำรายได้ 197,555\$ ในปี 2008 Saw V 56,654\$ และสุดท้ายในปี 2008 Saw IV ทำรายได้ 214,675\$ (รายได้จากประเทศไทยเท่านั้น) (รายได้ภาพยนตร์ต่างประเทศ, 2552) และยังมีภาพยนตร์แนวสยองขวัญที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับวิญญาณและความเชื่ออีก เช่น The Others, Mummy, The Exorcist, The sixth sense และ Bride of Chucky เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากที่กล่าวมาแม้การสร้างสรรคภาพยนตร์แนวสยองขวัญของชาติตะวันตกจะสร้างความตื่นตระหนก ความสยดสยอง ความหวาดกลัว รวมถึงสร้างความหวาดผว เพื่อส่งผลต่อความกลัวในส่วนลึกของจิตใจผู้ชมมาตลอดมาน้อยเพียงใด แต่คำอธิบายของภาพยนตร์แนวสยองขวัญในรูปแบบของความเป็นชาติตะวันตกที่กล่าวมานี้จะสามารถอธิบายหนังที่สร้างความน่ากลัวแบบไทย ๆ อย่าง “หนังผีไทย” (Thai Ghost Film) ได้หมดหรือไม่ เพราะขึ้นชื่อว่าหนังผีส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของภูตผีปีศาจสิ่งเร้นลับ ความหวาดกลัว ความสยดสยอง เรื่องราวของการตาย และยังเป็นผีไทย ซึ่งลักษณะความเป็นตระกูลอาจได้รับการประกอบสร้างมาจากเรื่องเล่า ตำนานที่มีรากฐานความเชื่อแบบไทย ๆ อยู่ด้วย ดังนั้นหากคำอธิบายของหนังสยองขวัญจะสามารถอธิบายหนังผีไทยได้ แต่ก็อาจไม่ทั้งหมด แล้วลักษณะของหนังผีไทยที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร นี่เป็นคำถามที่น่าสงสัยเป็นอย่างยิ่ง

หากจะกล่าวถึง หนังผีไทย (Thai Ghost Film) ตั้งแต่อดีตนั้นมักเป็นเรื่องราวของความเชื่อในเรื่องวิญญาณและภูตผี เช่น แม่นาคพระโขนง ผีกระสือ นางตะเคียน ผีปอบ เป็นต้น ตัวละครสำคัญนอกจากผีแล้วก็มักจะมีหมอผีที่คอยปราบเหล่าภูตผีวิญญาณด้วยวิธีทางไสยศาสตร์และมนต์ดำต่าง ๆ ที่ขาดไม่ได้เลยคือบทบาทพระสงฆ์และสถาบันศาสนา (ทศพร กรกิจ, 2551, น. 3) และการนำหนังผีไทยที่เคยประสบความสำเร็จในอดีตมาผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าเช่น “นางนาก” จากนั้นก็เน้นการสร้างภาคต่อเนื่อง ตัวอย่างหนังผีไทยในอดีตที่ประสบความสำเร็จอย่างมากมาก็คือภาพยนตร์เรื่อง “บ้านผีปอบ” ที่ถูกผลิตต่อเนื่องมากถึง 14 ภาคด้วยกัน แต่ในปัจจุบันหนังผีไทยได้มีการนำวัฒนธรรมหนังผีจากชาติอื่นเข้ามาผสมผสานเพื่อให้เกิดความน่ากลัวเพิ่มขึ้นเช่น “แฝด” จนทำให้เกิดความสยดสยองที่มีความน่ากลัวเป็นเอกลักษณ์ในแบบของหนังผีไทยเกิดขึ้น

เมื่อนำภาพยนตร์แนวสยองขวัญ (Horror Film) ของตะวันตกกับหนังผีไทย (Thai Ghost Film) มาเปรียบเทียบกัน กำจร หลุยยะพงศ์ และสมสุข หินวิมาน (2548, น. 41-42) ได้กล่าวว่าหนังผีไทยเป็นวัตถุดิบที่น่าสนใจยิ่งนักในการวิเคราะห์ศึกษา ในด้านหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับหนังสยองขวัญที่มักเน้นแต่ความสยองขวัญและมีรูปลักษณะที่จำกัดได้ไม่กี่ประเภท และเป็นการรวมความเป็นวิทยาศาสตร์กับอำนาจการจินตนาการ แต่ “หนังผีไทย” กลับเป็นศิลปะที่ได้รับการสร้างขึ้นจากคลังของทุนวัฒนธรรมความเชื่อที่ตกผลึกผ่านกาลเวลามาช้านานและรวมไปถึงสายพันธุ์ที่เกิดจากการผสมผสานหยิบยืมทุนทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาคลังหนังผีของไทยจึงทำให้นักศึกษาต่อมากกว่า ซึ่งมีความคิดเห็นคล้ายกับงานวิจัยของ ทศพร กรกิจ (2551, น. 22) ที่ศึกษาเรื่องการสร้างความน่าสะพรึงกลัวใน “หนังผี” อเมริกัน เกาหลีและไทย ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยแสดงให้เห็นถึงจุดที่น่าสนใจประการหนึ่งของหนังผีไทยนั่นคือ “ความหลากหลายรอบด้าน” (Versatility) ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหนังผีไทยที่สร้างความน่าสะพรึงกลัวให้กับตัวหนัง เช่น โครงเรื่อง ฉาก รหัสทางวัฒนธรรม ซึ่งมีหลากหลายชนิดและรูปแบบมากกว่าหนังผีสัญชาติอื่นตลอดจนถึงตัวละครก็มีความหลากหลายกว่า ทั้งนี้เนื่องมาจากวัตถุดิบเดิมของวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวกับเรื่องผีสางนั้นมีมากมาย และวัฒนธรรมไทยก็ยังเปิดกว้างรับเอาวัฒนธรรมอื่นเข้ามาผสมผสานอีกด้วย จึงทำให้เกิดองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายมากกว่าหนังผีสัญชาติอื่นและยังทำให้หนังผีไทยมี “เอกลักษณ์” เฉพาะที่น่าค้นหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องตระกูลภาพยนตร์ (Film genres) ซึ่งเป็นการจำแนกประเภทภาพยนตร์โดยยึดตามเนื้อหาเป็นหลักซึ่งมีความสัมพันธ์กันทั้ง 2 ด้านกล่าวคือ 1) ทำให้เกิดด้านที่ทำให้หยุดนิ่งหรือ “ขนบ” (convention) หรือสูตรจากการรักษาขนบธรรมเนียมเดิมภาพยนตร์ไว้ และ 2) ทำให้เกิดด้านที่เคลื่อนไหวหรือ “ประดิษฐกรรม” (invention) หรือด้านที่สร้างสรรค์โดยผสมผสานส่วนประกอบภายนอกเพิ่มเข้ามาในตระกูลดังกล่าว (กำจร หลุยยะพงศ์ และสมสุข หินวิมาน, 2548, น. 12-13)

ในการแบ่งตระกูลหนังผีไทยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้เกณฑ์ในการแบ่งของ กำจร หลุยยะพงศ์ และสมสุข หินวิมาน (2548, น. 58-83) และประยุกต์ใช้เกณฑ์การแบ่งของ ทศพร กรกิจ (2551, น. 6-16) ซึ่งศึกษาหนังผีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2551 ในยุคปัจจุบัน และใช้การแบ่งลักษณะหนังผีโดยอาศัยโครงเรื่องของหนังเป็นหลัก โดยจัดกลุ่มได้ 5 กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1) หนังผีธรรมเนียมนิยม เป็นโครงเรื่องของหนังผีแบบไทย ๆ ที่ยืนยงคงกระพัน ผีในกลุ่มนี้มีรูปแบบที่ค่อนข้างจะดูเข้าใจง่ายและถูกอรรถรสของคนไทย เช่น ตำนานกระสือ ตะเคียน หลอน โลงต่อตาย และคนเล่นของ เป็นต้น

2) หนังสือนิโรรามันท์ เป็นโครงเรื่องที่พยายามมุ่งสู่จุดหมายของความรู้สึกที่ดีต่อผี ทั้งในฐานะเพื่อนพี่น้องและคนรัก เช่น เด็กหอ เปนซึกกับผี เพื่อนกันเฉพาะวันพระ กระสือวาเลนไทน์ และนาก รักแท้ วิญญาณ ความตาย เป็นต้น

3) หนังสืสืบสวณสอบสวณ เป็นโครงเรื่องของหนังสือที่เน้นแนวทางการสืบสวน สอบสวณหาสาเหตุ และการแก้ไขปัญหา เช่น ถอดรหัส.วิญญาณ (Soul Code) เว้งปีศาจ ผีเลี้ยงลูกคน บอดี้ศพ#19 วิดีโอคลิป์ และซัดเตอร์ กตติวิญญาน เป็นต้น

4) หนังสืโคกนาฏกรรม เป็นเรื่องที่เน้นความทุกข์ระทมของตัวละครเป็นหลักและมักจบลงด้วยการตาย การลาจาก หรือการสูญเสียสิ่งที่รัก เป็นต้น เช่น เดอะเลตเตอร์ เขียนเป็นส่งตายสี่แพร่ง Six หกตายห้าตาย ลองของ และคนเห็นผี 10 เป็นต้น

5) หนังสืตลก มีการแทรกความตลกเข้าไปมากกว่าจนทำให้ทั้งเรื่องเมื่อมีฉากผีออกมาทำให้น่ากลัวก็ต้องตบท้ายด้วยการสร้างความตลกอยู่ตลอด เช่น หัวหลุดแฟมิลี่ หอแก้วแตก สะใภ้ บร๊อ..อ..อ ผีตาวานกับอาจารย์ตาโป้ บ้านผีเบิบ โกยเถอะโยม และหลบผี ผีไม่หลบ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงการประกอบสร้างเรื่องผีผ่านสื่อภาพยนตร์ ก็จะเป็นการมองเห็นแนวทาง เพื่อใช้ในการหาข้อพิสูจน์ว่าผู้สร้างต้องการสร้างภาพยนตร์โดยใช้กลวิธีอะไรในการสื่อความหมาย โดยเล็งเห็นถึงบทบาทหน้าที่รวมถึงความสำคัญของผียังไร มีกลวิธีอะไรที่จะแทรกเข้าไปในภาพยนตร์จนทำให้ภาพยนตร์เรื่องนี้กลายเป็นหนังสือ และตระกูลหนังสือมีแนวทางที่มีลักษณะร่วมหรือแตกต่างกันอย่างไรในหนังสือแต่ละเรื่อง ซึ่งจะนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบของภาพยนตร์โดยอาศัยเกณฑ์ ในเรื่องของทฤษฎีวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อเป็นข้อมูลเพิ่มเติมและพิจารณาความหมายของหนังสือต่อ ๆ ไป

อย่างไรก็ตาม การศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องตระกูลภาพยนตร์ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การค้นหาลักษณะของภาพยนตร์เพื่อให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มคนดูภาพยนตร์หากแต่ยังแสดงให้เห็นว่าหนังสืนั้นถูกสร้างขึ้นมาอย่างไรและที่สำคัญคือได้ทำหน้าที่ต่อคนดูภาพยนตร์อย่างไร รวมไปถึงการตั้งคำถามที่ว่า มีอุดมการณ์อะไรที่แอบแฝงในตระกูลหนังสืที่สร้างบ้าง ซึ่งเป็นแนวทางการวิเคราะห์ตามทฤษฎีสำนึกวิพากษ์ (Critical theory) อันมองว่า ตระกูลของภาพยนตร์ต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่แฝงอุดมการณ์บางอย่างของสังคมเอาไว้แทบทั้งสิ้น

ในขณะเดียวกัน ประเด็นสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ในการศึกษาตระกูลภาพยนตร์ (Film Genre) ครั้งนี้คือการศึกษถึงบทบาทของตระกูลภาพยนตร์ที่มีต่อ ผู้ผลิต เนื้อหา และผู้บริโภค เรย์เนอร์ และวอลล์ (Rayner and Wall ,2008, pp. 72-73) โดยผู้วิจัยต้องการทราบว่าตระกูลหนังสืไทยที่ได้มานี้จะมีบทบาทในการกำหนดแนวคิดในการสร้างหนังสืไทยของผู้กำกับได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกลางในการกำหนดรูปแบบของหนังให้เป็นมาตรฐาน (standard) เพื่อที่จะมุ่งเป้าหมายการคาดหวังผลกำไร และในส่วนผู้บริโภคก็เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยต้องการตอบคำถามด้วยว่าสูตรของตระกูลหนังผีไทยมีบทบาทต่อการกำหนดความคาดหวังของผู้บริโภคที่มีต่อหนังผีไทยนั้นได้หรือไม่อย่างไร ทั้งนี้เพราะก่อนชมภาพยนตร์ ผู้บริโภคอาจมีความเข้าใจลักษณะภาพยนตร์ที่ตนชื่นชอบอยู่แล้วในที่นี้ก็คือลักษณะของหนังผีไทย จึงทำให้เกิดการคาดเดาก่อนชมภาพยนตร์ได้ เช่น หนังผีต้องน่ากลัว ต้องโดนผีหลอก ฯลฯ ซึ่งการให้ความสำคัญทั้งผู้ผลิต เนื้อหา และผู้บริโภคอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายลักษณะการวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาตระกูลหนังต่อไปอีกได้

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาตระกูลหนังผีไทยจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะแม้หนังผีไทยอาจจะจัดอยู่ในตระกูลภาพยนตร์สยองขวัญ (Horror Film) ของฮอลลีวูด (กฤษดา เกิดดี, 2541, น. 30-31) ก็ตามแต่ตระกูลหนังผีไทยก็มีเอกลักษณ์บางอย่างที่หนังสยองขวัญของชาวตะวันตกไม่สามารถอธิบายความหมายได้อย่างครอบคลุม ทั้งภาพความคิดเกี่ยวกับวิญญาณหรือผี ที่แตกต่างกัน ประกอบกับระบบความคิด ความเชื่อที่ต่างออกไปอันอาจจะปลูกฝังและผลิตภาพความหมายที่ต่างกันไปด้วย

ดังนั้น การตั้งเอกลักษณ์ความเป็นหนังผีไทย มาแยกประเภท อย่างมีระบบระเบียบแบบเดียวกัน ทั้งในแง่ของการเล่าเรื่อง เทคนิคต่าง ๆ อันทำให้เกิด “ขนบ” (convention) ของตระกูลหนังผีซึ่งจะออกมาในรูปแบบใด และสูตรสำเร็จดังกล่าวอาจพัฒนาสู่ “ประดิษฐกรรม” (invention) อย่างไร และมีอุดมการณ์อะไรบ้างที่แอบแฝงมากับการสร้างหนังผีไทย สุดท้ายการวิเคราะห์ภาพยนตร์ผีไทยตามทฤษฎีตระกูลภาพยนตร์ (Film Genre) จะมีประโยชน์และมีความสำคัญสำหรับคนไทยอย่างไรบ้าง สิ่งเหล่านี้คือคำถามที่ต้องการคำตอบของผู้วิจัย

ปัญหาคำถามวิจัย

- 1) การสร้าง “ขนบ” (convention) และ “ประดิษฐกรรม” (invention) ของตระกูลหนังผีไทยแบ่งออกเป็นกี่รูปแบบและมีลักษณะอย่างไรบ้าง
- 2) ตระกูลหนังผีไทยได้เข้าไปกำหนดแนวความคิดในการผลิตของผู้สร้างภาพยนตร์ด้วยหรือไม่ อย่างไร
- 3) ตระกูลหนังผีไทยได้เข้าไปกำหนดความคาดหวังของผู้ชมภาพยนตร์ด้วยหรือไม่ อย่างไร

4) ตระกูลหนังผีไทยเป็นพื้นที่ผลิตซ้ำและสืบทอดอุดมการณ์ทางสังคมผ่านตระกูลหนังผีไทยหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อให้เข้าใจถึง “ขนบ” (Convention) และ “ประดิษฐกรรม” (Invention) ของตระกูลหนังผีไทย
- 2) เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลหนังผีไทยกับผู้สร้างภาพยนตร์
- 3) เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลหนังผีไทยกับผู้ชมภาพยนตร์
- 4) เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลหนังผีไทยกับอุดมการณ์ทางสังคมที่ได้รับการผลิตและสืบทอดผ่านตระกูลหนังผีไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตระกูล (Genre) หมายถึง ชนิด ประเภท หรือหมวดหมู่ที่มีเอกลักษณ์และมีวิธีการผลิต ดำเนินเรื่องที่เป็นลักษณะเฉพาะร่วมกัน และในแง่ของการวิเคราะห์ตระกูลภาพยนตร์ (Film Genre) จะมีเกณฑ์การวิเคราะห์เพิ่มเติมที่แตกต่างจากเกณฑ์การเล่าเรื่อง (narration) ด้วย เช่น แก่นความคิด (Themes) การสื่อความหมายในระดับสัญลักษณ์ (Iconography) และอุดมการณ์ (ideology) เป็นต้น การศึกษาครั้งนี้เลือกวิเคราะห์เฉพาะ “ตระกูลหนังผีไทย”

หนังผีไทย (Thai Ghost Film) หมายถึง ภาพยนตร์ไทยที่ถูกสร้างขึ้นมาด้วยเรื่องราวอันเป็นเอกลักษณ์ของไทยซึ่งแตกต่างจากหนังสยองขวัญของตะวันตก นั่นคือ มีความเชื่อเรื่องของวิญญาณและโลกหลังความตาย ภูตผีปีศาจสิ่งเร้นลับ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตาย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเป็นต้น และหนังผีไทยยังมีการนำความเชื่อที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยนี้ไปผสมผสานกับวัฒนธรรมของหนังผีต่างชาติจึงทำให้เกิดความหลากหลายของผีและวิธีการดำเนินเรื่อง ทำให้เกิดความน่ากลัวที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย

ขนบ (convention) หมายถึง การจัดรูปแบบเข้าสู่แบบแผนของตระกูล ซึ่งแต่ละตระกูลจะมี “ขนบ” ในด้านต่าง ๆ เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายสำหรับควบคุมผลผลิตที่จะออกมาให้อยู่ในลักษณะที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวอยู่ และเป็นโครงสร้างของสื่อ/ภาษาในด้านที่หยุดนิ่ง หรืออีกนัยหนึ่งคือ ระบบของ “ขนบ” สำหรับผลิตภาพยนตร์ได้ ซึ่งอาจพิจารณาได้จากองค์ประกอบย่อย ๆ

ของสูตร (Formula) ตามหลักของ โจบาร์เกอร์ และปีเตอร์ วอลล์ (Jo Barker, & Peter Wall, 2008, p. 78) ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ตระกูลหนังผีไทย ได้แก่

- 1) โครงสร้างการเล่าเรื่อง (Narratives structure/features)
- 2) ตัวละคร (Character typology)
- 3) แก่นความคิด (Themes)
- 4) ฉาก/การจัดวางองค์ประกอบของภาพ (Setting/mise en scene)
- 5) การสื่อความหมายในระดับสัญลักษณ์ (Iconography)
- 6) วิธีการเร้าอารมณ์ของผู้ชม (Audience appeal)
- 7) อุดมการณ์และค่านิยม (Ideology and Values)

ประดิษฐกรรม (invention) หมายถึงประเภทหรือหมวดหมู่ย่อยที่แตกออกมาจาก “ชนบ” (convention) และเป็นโครงสร้างของสื่อ/ภาษาในด้านที่เคลื่อนไหวและสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงได้เช่นในเรื่องของตัวละครผีอาจมีทั้งผีเด็ก ผีคนแก่ หรือผีตายท้องกลม เป็นต้น

อุดมการณ์ (ideology) ในที่นี้ผู้วิจัยสนใจมิติด้านอุดมการณ์ที่ปรากฏและแฝงฝังอยู่ในตระกูลของภาพยนตร์ โดยต้องการวิเคราะห์ว่า ตระกูลแต่ละประเภทรูปนั้นได้ทำหน้าที่ในระดับลึกซึ้งคือการถ่ายทอดอุดมการณ์ หรือ เรียกได้ว่าเป็นพื้นที่ผลิตซ้ำและสืบทอดอุดมการณ์บางอย่างให้แก่สังคมอย่างไรบ้าง เช่น ในหนังผีอาจเป็นพื้นที่ผลิตอุดมการณ์เกี่ยวกับอำนาจของคนที่พยายามต่อรองกับอำนาจของผี โดยการปราบผี เป็นต้น

แนวความคิดของผู้ผลิตภาพยนตร์ หมายถึง แนวคิดในการผลิตภาพยนตร์ของผู้กำกับ ในที่นี้คือตระกูลหนังผี โดยคุณลักษณะของสูตรตระกูลหนังผีไทยนั้นไปมีบทบาทกำหนดระบบการผลิตของผู้กำกับหรือไม่ ได้อย่างไร อาจพิจารณาได้จากการกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และการสร้างความหมาย จากหนังผีที่ผู้กำกับสร้าง

ความคาดหวังของผู้ชมภาพยนตร์ หมายถึง การที่ผู้ชมจะได้คาดคะเนถึงภาพยนตร์ในรูปแบบที่ตนเองต้องการและชื่นชอบ ซึ่งในที่นี้คือภาพยนตร์จากตระกูลหนังผีไทย อาจพิจารณาได้จาก สิ่งที่ยากเห็นในหนังผี เช่น ความน่ากลัว, ความระทึกขวัญ ฯลฯ และสิ่งที่ไม่อยากเห็นในหนังผี เช่น การที่เนื้อหาไม่สัมพันธ์กับชื่อเรื่อง ฯลฯ นอกจากนี้ อาจมีปัจจัยอื่นที่มีผลต่อความคาดหวังของผู้ชมภาพยนตร์นั้นคือ ความรู้/ประสบการณ์ และการตีความหมายในภาพยนตร์ที่ชม ซึ่งอาจทำให้การตีความหมายเป็นไปตามชนบ หรือขัดแย้งไปจากชนบในตระกูลหนังผีไทย

ขอบเขตการวิจัย

เนื่องจากโจทย์ของงานวิจัยคือการวิเคราะห์ตระกูลหนังผีไทย ดังนั้นขอบเขตการวิจัยครั้งนี้จึงประกอบด้วย

1) การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) จากหนังผีไทย (Thai Ghost Film) ที่ออกฉายในโรงภาพยนตร์ตั้งแต่ปี 2545-2551 โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งใช้เกณฑ์ลักษณะโครงเรื่องที่แตกต่าง และความโดดเด่นทางรายได้ มาทั้งหมด 15 เรื่อง ได้แก่ ตำนานกระสือ โลงต่อตาย หลอน เปนคู่กับผี เด็กหอ บุปผาราตรี 2 ซัดเตอร์กิดิต วิญญาณ คนเห็นผี แผล ล่าท้าผี ลองของ 2 คนเห็นผี 10 หอแต่ตัวแตก ผีหัวขาด และโกยเถอะโยม

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview)

2.1) การศึกษาผู้ผลิต (Producer) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้กำกับหนังผีไทยที่มีความหลากหลายของโครงเรื่อง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 3 คน คือ ก้องเกียรติ ไข่มศิริ ปวีณภุจิจิตปัญญา และภาควงศ์ภูมิ รวมถึงศึกษาบทสัมภาษณ์ผู้กำกับหนังผีคนอื่น ๆ จากข้อมูลที่มีอยู่แล้วทั้งหมด 4 คน

2.2) การศึกษาผู้ชม (Audience) สัมภาษณ์ตัวอย่างผู้ชมที่เคยชมหนังผีไทยทั้ง 15 เรื่องและชอบหนังผีไทย ที่อาศัยในเขตกรุงเทพฯ จำนวน 14 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ในโลกแห่งความเป็นจริง จะสามารถนำการแบ่งตระกูลหนังผีไทยไปใช้จัดการระบบเศรษฐกิจของการผลิตหนังผีไทย เช่น การใช้งบประมาณรวมถึงการเตรียมพร้อมด้านเทคโนโลยีที่ถูกต้อง และทำให้รู้กระบวนการผลิตตระกูลหนังผีไทย เพื่อผลิตได้ตรงตามเป้าหมายที่แท้จริง

2) ในด้านวิชาการ ทำให้เข้าใจถึงสถานภาพของตระกูลหนังผีไทยและเข้าใจในกระบวนการผลิตซ้ำและการสืบทอดอุดมการณ์ทางสังคมผ่านหนังผีไทย รวมถึงการทำความเข้าใจใน “ขนบ” (convention) และ “ประดิษฐ์กรรม” (invention) อีกทั้งยังเป็นการขยายวิธีศึกษาตระกูลภาพยนตร์ (Film Genre) ที่จำเพาะเจาะจงมาที่เนื้อหาสื่อภาพยนตร์แบบไทยมากขึ้น